

CEZA İNFAZ KURUMLARINDA TUTUKLULARIN VE HÜKÜMLÜLERİN HAKLARI KİTAPÇIĞI

**İSTANBUL BAROSU
İNSAN HAKLARI MERKEZİ**

Bu broşür, İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi üyeleri Av. Berfin ARSLAN, Av. Onur SEZEN, Av. Furkan ÖKSE ve Av. Gizem Günaydın tarafından, ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülerin, kuruma girişlerinden itibaren sahip oldukları temel haklar konusunda yol göstermek amacıyla hazırlanmıştır. Bu çalışmanın amacı, ceza infaz kurumlarında yapılan görüşmelerde Merkez üyelerimize en çok yöneltilen soruların derlenerek, tutuklulara, hükümlülere ve ailelerine yönelik süreç hakkında temel bir bilgilendirmede bulunulmasıdır.

ÖNSÖZ

İnsan onurunun korunması, tutuklu ve hükümlülerin kapalı bir ortamda buldukları ve dış dünya ile iletişimlerinin zorunlu olarak kısıtlandığı ceza infaz kurumlarında özel olarak izlenmesi gereken temel bir gerekliliktir. Adaletin ceza infaz kurumlarının kapısında durmadığı dikkate alındığında, tutuklu ve hükümlü olmak bir “hak öznesi” olma durumunu değiştirmez hatta insan onurunun korunması bir temel yükümlülük olarak devlet makamlarının üzerinde daha da belirgin hale gelir. İşkencenin önlenmesi ve işkenceye karşı sıfır tolerans gösterilmesi, teoride kalmamalı ve uygulamada da etkin şekilde görünür olmalıdır. Barolar ceza infaz kurumlarında özgürlüklerinden yoksun bırakılan bireylerin, hiçbir ayırım gözetmeksizin, her türlü işkence ve kötü muameleye karşı korumaya sahip olması ve bu bireylere insan onuruna uygun muamele gösterilmesi için izleme faaliyetini yerine getirmelidir. Bu broşür İstanbul Barosu İnsan hakları Merkezi tarafından gerçekleştirilen ceza infaz kurumu ziyaretleri ve tutuklu ve hükümlülerle görüşmeler sırasında tutuklu ve hükümlülerin ceza infaz kurumlarındaki haklarının genel itibariyle neler olduğunu ve erişilebilecek başvuru yollarını ana hatlarıyla ve pratik bir bilgi notu şeklinde ortaya koymak ve yol gösterici olmak üzere tasarlanmıştır. Geliştirilmeye açık olup, uygulayıcılara faydalı olmasını temenni ederiz.

İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi Başkanı
Av. Tuğçe Duygu KÖKSAL

ÖNSÖZ.....	2
GİRİŞ.....	4
I. KURUMA GİRİŞ VE KAYIT.....	5
1.Üst Araması ve Eşya Muhafazası	5
2.Sağlık Kontrolleri ve Veri Girişi	6
3.Diğer İşlemler	7
II. ŞİKAYET MEKANİZMASI.....	7
III. İTİRAZ MEKANİZMASI	8
IV. TUTUKLU VE HÜKÜMLÜLERİN HAKLARI.....	9
1.AVUKAT ve NOTER İLE GÖRÜŞ HAKKI	9
2.TELEFON İLE HABERLEŞME HAKKI.....	10
3.ZİYARETÇİ KABUL ETME HAKKI	12
4.MEKTUP, FAKS VE TELEGRAF ALMA VE GÖNDERME HAKKI	13
5.TELEVİZYON, RADYO VE İNTERNET KULLANIM HAKKI - BİLGİSAYAR ODASI KULLANIM HAKKI	14
6.DIŞARIDAN GELEN HEDİYELERİ ALMA HAKKI.....	15
7.KÜTÜPHANEDEN YARARLANMA İLE SÜRELİ VE SÜRESİZ YAYIN KABUL ETME HAKKI	15
8.ETKİNLİKLERE KATILMA HAKKI ve SOHBET HAKKI	16
9.İZİNLER VE İZİNLERİN KULLANILMASI.....	17
10.SAĞLIĞA ERİŞİM HAKKI.....	18
11. BARINMA KOŞULLARI.....	20
12.BESİN VE TEMİZ SUYA ERİŞİM HAKKI.....	21
13.DİSİPLİN CEZALARI VE CEZALARA İTİRAZ MEKANİZMASI.....	21
14.ÖRGÜN VE AÇIK ÖĞRETİME KATILMA HAKKI	23
15.OY KULLANMA HAKKI.....	23
16. DİN VE VİCDAN ÖZGÜRLÜĞÜ	24
V. TUTUKLU VE HÜKÜMLÜLERİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ.....	24

GİRİŞ

Türkiye’de bulunan ceza infaz kurumları uygulamalarında zaman zaman farklılıklar arz etse de, tutuklu ve hükümlülerin hakları ve yükümlülükleri ana hatlarıyla 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile düzenlenmiş olup, hakların kullanımı konusunda eşitlik ilkesine aykırı bir muamelede bulunulması mümkün değildir. Bununla birlikte uluslararası sözleşmeler, cezaevlerine ilişkin asgari kurallar, temel ilkeler de özgürlüğünden yoksun bırakılan herkesin “insan onuruna” uygun bir şekilde davranılması, ayrımcılık gözetmeksizin “hiç kimsenin” zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı muamelelerle karşılaşmaması için düzenlenmiştir.

Tutulma şartlarının iyileştirilmesinin önündeki en önemli engellerden biri olarak değerlendirilebilecek cezaevlerinin kalabalıklaşması sorununa çözüm olacak politikaların geliştirilmesi, tutuklama tedbirine her zaman en son çare olarak başvurulması ve tutuklama tedbirine alternatif olabilecek tedbirlere başvurulması gereği ile infaz politikalarında iyileştirme reformlarının yapılması ceza infaz sisteminde ele alınması gereken önemli öncelikler olmalıdır. Bununla birlikte, hükümlülerin ve tutukluların ceza infaz kurumlarına ilk girdikleri andan itibaren tâbi olacakları prosedürler, haklar ve yükümlülükler konusunda temel bilgilere sahip olması, haklarını ve başvuru yollarını bilmeleri ve bu farkındalığın artırılması da önem verilmesi gereken bir konudur.

Bu kitapçıkta, mevcut yasal düzenlemelere ek olarak ülkemizin de üyesi olduğu Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (“CPT”) raporları ile asgari standartlara ilişkin kurallara (“CPT Raporları” veya “CPT Standartları”) da ana hatlarıyla değinilecek, ilgili olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (“AİHM”) ve Anayasa Mahkemesi (“AYM”) kararlarına da atıf yapılacaktır. Bu kitapçık tutuklu/hükümlü haklarına yönelik bir genel bilgilendirmeyi amaçlamaktadır, daha detaylı bilgilendirme için Türkiye ve İnsan Hakları Eşitlik Kurulu¹ ve Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği² tarafından hazırlanmış olan kılavuz kitaplara bakılabilir.

¹ https://www.tihk.gov.tr/upload/file_editor/2022/09/1663251048.pdf

² https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2020/06/mahpus_haklari_elkitabi_2020.pdf

I. KURUMA GİRİŞ VE KAYIT

Haklarında sulh ceza hakimliklerince veya yargılamayı yapan mahkemece tutuklama kararı verilenler, yargılama neticesinde hükmedilen adli para cezasının ödenmemesi sonucu cezanın hapis cezasına çevrilmesi kararı verilenler, tazyik hapsi kararı verilenler ve hapis cezası mahkumiyet kararı kesinleşenler, ceza infaz kurumlarına gönderilmektedir.³

Ceza infaz kurumlarına ilk giriş anından itibaren birtakım kurallar ve prosedürler uygulanmaktadır. Tutuklulara ve hükümlülere yönelik olan bu kurallar ve prosedürlerin bir kısmı aynı zamanda ziyaretçiler ile de ilgilidir.

Ülkemizde sekiz ayrı ceza infaz kurumu türü bulunmaktadır. Bu kurumlara hangi tutuklu/hükümlülerin kabulünün yapılacağı, 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 8. ve 15. maddeleri arasında açıklanmıştır. Kanuna göre ceza infaz kurumları;

- Yüksek güvenli kapalı ceza infaz kurumları,
- Kapalı ceza infaz kurumları,
- Kadın kapalı ceza infaz kurumları,
- Gençlik kapalı ceza infaz kurumları,
- Çocuk kapalı ceza infaz kurumları,
- Açık ceza infaz kurumları,
- Gözlem ve sınıflandırma merkezleri,
- Çocuk eğitim evleri, olarak sınıflandırılmaktadır.

1.Üst Araması ve Eşya Muhafazası

Kurumlara getirilen tutuklu/hükümlülerin, kuruma kabul işlemlerine başlanmadan önce üst ve eşya aramaları yapılmaktadır. Kurum içerisinde bulunması yasak eşyaları ve kimlikleri, üzerlerinde bulunan para, kredi ve banka kartları, ziynet eşyaları muhafaza edilmek üzere alınmaktadır.⁴

Mevzuat gereği ancak kurumun en üst amirinin gerekli görmesi halinde, kuruma sokulması veya bulundurulması yasak madde veya eşya bulundurulduğuna dair makul ve ciddi emarelerin varlığı ve bunun başka suretle tespitinin olanaksız olması halinde, detaylı arama yapılabilmektedir. Aramanın tutuklu/hükümlünün utanmasına sebebiyet vermeyecek şekilde gizlilik içerisinde hassasiyet gösterilerek yapılması, önce üst beden giysilerinin, ardından alt beden giysilerinin ve iç çamaşırlarının çıkarılması istenerek yapılması gerekmektedir. Genital bölgede saklanmış bir cisim olduğuna dair makul şüphenin varlığı halinde ise tutuklu ve hükümlüden kendisinin cismi çıkarıp teslim etmesi öncelikle istenmektedir. Ret halinde ise kurumda bulunan hekim tarafından detaylı arama yapılacağı ihtar edilmektedir. Mevzuat gereği genital aramayı cezaevi tabibi gerçekleştirmelidir.⁵ Arama işlemi somut olayın şartlarına göre, işkence ve kötü muamele yasağı kapsamında ele alınabileceği gibi, daha çok maddi ve manevi vücut bütünlüğünü de kapsayan özel hayata saygı hakkının korunması kapsamında değerlendirilebilmektedir. Bu çerçevede arama işleminin, Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde ("AİHS") öngörülen sınırlama sebeplerine uygun olarak kanuna

³ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun madde 21.

⁴ 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 21, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 34, 55,59,60,61.

⁵ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 34.

uygun, meşru amaç doğrultusunda, demokratik toplumda gerekli ve ölçülü bir biçimde gerçekleştirilmesi esastır⁶.

Arama işlemi ve muhafaza edilen tüm materyaller tutanakla kayıt altına alınmaktadır. Tutanakta tutuklu/hükümlünün de imzasının bulunması gerekmektedir. Ancak, imzadan imtina etmesi durumunda sebepleri belirtilerek imtina etme durumu tutanağa geçirilmelidir.⁷

Kuruma girişte tutuklu/hükümlünün üzerinde bulunan tüm parası yine tutanak ile kayıt altına alınmak suretiyle kurumun emanet birimine gönderilmektedir. Burada tutuklu ve hükümlünün üzerinde bulunan para, emanet hesabı olarak adlandırılan ve kurumda bulunduğu süre içerisinde kullanması için açık olan emanet para hesabında bulundurulmaktadır.⁸ Emanet hesabına dışarıdan para yatırılabilen, tutuklu/hükümlünün kurumdaki harcamaları emanet hesabından ceza infaz kurumunun belirlediği haftalık harcama kotalarına göre yapılabilmektedir. Diğer taraftan kuruma kabul edilecek kıyafetlerle de ilgili kota ve kısıtlamalar bulunabilmekle birlikte, kıyafet kabul koşul ve kotalarının da her ceza infaz kurumunun kabul bölümünden sorularak öğrenilmesi gerekmektedir⁹.

2.Sağlık Kontrolleri ve Veri Girişi

Bu işlemlerin ardından tutuklu/hükümlülerin, hastanede veya kurum içerisinde bulunan aile hekimliği servisinde, sağlık raporu alınmaktadır.¹⁰

Sağlık raporunun tamamlanmasının ardından tutuklu ve hükümlünün kayıt defterine kaydı yapılmaktadır. Bu kayıta, adı, soyadı, kimlik bilgileri ile birlikte kuruma geliş nedeni olan suç türü, tutuklama karar bilgileri, hüküm kesinleşmiş ise ceza süresi ve kuruma geliş tarihi bilgileri yer almaktadır.¹¹

Kayıt işlemlerinin devamında tutuklu/hükümlünün parmak izi ve avuç izi alınmakta, tanınmasına yarar fotoğrafları çekilmektedir. Aynı zamanda kan grubu bilgisi, fiziksel özellikleri ile birlikte bulunması halinde dövme, kalıcı yara izi gibi dış fiziksel özellikleri de kaydedilmektedir.¹²

Cezanın infazına elverişli olmayan hastalık durumu bulunan, bulaşıcı veya tedavisi olmayan bir hastalığı bulunan tutuklu/hükümlüler, kurumun bağlı olduğu Cumhuriyet Başsavcılığına derhal bildirilmelidir.¹³

---

⁶ AİHM kararları için bkz: Kaya v. Türkiye, no. 80765/17, 18/01/2022; Valasinas v. Litvanya, no. 44558/98, 24.07. 2001 ; Wainwright v. Birleşik Krallık, no. 12350/04, 29.09.2006.; AYM kararları için bkz. Turan Günana (5) başvurusu, no. 2013/5545, 15.12.2015; Mehmet Bayraktar başvurusu, no. 2014/2316, 15.02.2017.

⁷Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 34.

⁸Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 60.

⁹Yeni ve etiketli giysi zorunluluğu açısından bkz. AYM Emre Sönmez başvurusu, no. 2019/890, 13.01.2022.

¹⁰5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun madde 21, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 55.

¹¹5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun madde 21, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 55.

¹²5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun madde 21, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 55.

¹³Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 55.

3.Diğer İşlemler

Giriş sırasında tutuklu/hükümlüye hakları ve kurum kuralları bildirilmekte, yazılı olarak tebliğ edilmektedir. Türkçe dışında İngilizce, Fransızca, Almanca, duyma ve konuşma engelli bireyler için işaret diliyle, görme engelli bireyler için ise kabartma kullanılarak Braille alfabesinde hazırlanmış hak bildiri kitapçıkları kurumlarda bulunmaktadır.¹⁴

Giriş sırasında eğitim durumu ve meslek bilgileri alınan tutuklu/hükümlüler, psiko-sosyal servis görevlisi ile görüşürmektedir.¹⁵

Tüm giriş ve kayıt işlemleri bu şekilde tamamlandıktan sonra, tutuklu/hükümlülerin suç türüne, eğitim, meslek veya özel durumlarına uygun olarak koğuşlara yerleştirilmesi sağlanmaktadır.

Bu bilgiler doğrultusunda, kuruma giriş yapan her tutuklu/hükümlüye ait ayrı ayrı kayıt dosyası oluşturulmaktadır. Tutuklu/hükümlüye, kuruma getirildiği esnada kayıt defterindeki sıra numarası ile kuruma kayıt sırasında çekilmiş fotoğrafının bulunduğu bir kimlik verilmektedir.¹⁶ Koğuştan çıkarıldığı ve koğuşa geri getirildiği sırada bu kimliğin ibraz edilmesi istenmektedir.

II. ŞİKAYET MEKANİZMASI

Cezaevlerinde bulunan tutuklu/hükümlülerin şikayet haklarını, iki ayrı açıdan incelemek gerekmektedir. Tutuklu/hükümlülere yapılan eylemler ayrıca suç konusu ise suçun işlenmesinden itibaren, (şikayete bağlı suçlar açısından, yasal şikayet süresi içinde) Cumhuriyet Başsavcılıklarına kurum içerisinden bizzat gönderebilecekleri bir şikayet dilekçesi ile veya vekalet sahibi vekilleri aracılığıyla yapabilecekleri şikayetler yoluyla soruşturma işlemlerinin başlatılması mümkündür. Ceza soruşturmasının, İşkence ve Diğer Zalimane İnsanlık Dışı Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi İçin El Kılavuzu (İstanbul Protokolü), da dikkate alınarak etkin şekilde yürütülmesi ve cezasızlığa sebep olunmaması açısından devletin pozitif yükümlülüklerinin olduğu not edilmelidir. Bu çalışmada değinilecek şikayetler ise kurum içi idari şikayetler ile sınırlıdır.

Şikayetler, hem tutuklu/hükümlünün kendisine yapılan bir işlem veya uygulanan tedbiri şikayet etmesi, hem de davranışlarının şikayet konusu yapılması halinde gerçekleşebilmektedir.

Tutuklu/hükümlünün yapacağı şikayetin, şikayet konusu işlem veya eylemin gerçekleşmesinden itibaren 15 gün ve her durumda işlemin yapıldığı andan itibaren 30 gün içerisinde yazılı olarak ya da yönetime sözlü bildirdiği şikayetin o an tutanak ile yazılı hale getirilmesi yoluyla yapılması gerekmektedir. Bu şikayet, ceza infaz kurumu müdürlüğüne yapılabileceği gibi, doğrudan ceza infaz kurumundan sorumlu infaz savcılığına ya da infaz hâkimliğine de yapılabilmektedir. Şikayet alındığı sırada, tutuklu/hükümlüye şikayet dilekçesinin ya da tutanağının bir örneği verilmektedir.¹⁷ Tutuklu/hükümlünün yaptığı

¹⁴ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun madde 22, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 56.

¹⁵ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 55.

¹⁶ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun madde 21, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 55.

¹⁷ 4675 sayılı İnfaz Hâkimliği Kanunu, madde 5.

şikayetinin akıbetinden haberdar edilmesi de şikayet mekanizmalarının etkinliği ile alakalı bir konudur.

Şikayetin yapılması, şikayet konusu işlemi ve eylemi doğrudan durdurmamaktadır. Ancak şikayeti incelemekle yetkili olan infaz hakimi, telafisi çok zor veya imkansız zararlara yol açacak işlem ve eylemlerin derhal durdurulmasına karar verebilmektedir. İnfaz hakimliği, şikayet konusunda dosya üzerinden -duruşma yapmaksızın- bir hafta içerisinde karar vermektedir. İnfaz Hakimi, şikayet konusu işlem ve eylemle ilgili bilgi ve belgeleri toplayabilmekte ve savcılığın görüşünü inceleme yaptığı esnada alabilmektedir.¹⁸

Disiplin cezalarına karşı yapılan şikayetler ile ilgili infaz hâkimliği, şikayet sahibi tutuklu/hükümlünün savunmasını aldıktan ve cezaya konu olan olayla ilgili bilgi ve belgeleri topladıktan sonra karar vermektedir. Tutuklu/hükümlünün, savunmasını bizzat yapma hakkı olduğu gibi, vekaletname sahibi avukatı aracılığıyla da yapma hakkı bulunmaktadır.¹⁹

CPT, mahkumlara yapılan müdahale işlemlerinin kayıt altına alınmasını ve bu kayıtların şikayet veya itiraz mekanizmaları tarafından yapılacak incelemelerde kullanılmasının gerekliliğini özellikle vurgulamaktadır. Üzerinde herhangi bir biçimde güç kullanılan mahkumlar, hemen muayene edilme ve gerekirse bir tıp doktoru tarafından tedavi edilme hakkına sahip olmalıdır. Söz konusu muayene tıp uzmanı dışındaki personelin duyamayacağı ve tercihen göremeyeceği bir biçimde yapılmalı ve yapılan muayenenin sonuçları (mahkumun konuyla ilgili ifadesi ve doktorun bulguları dahil) resmi olarak kaydedilmeli ve mahkuma isterse verilmelidir. Fiziksel olarak kısıtlayıcı gereçlerin ve aletlerin kullanıldığı nadir durumlarda, mahkum sürekli ve gerektiği biçimde gözlem altında tutulmalıdır. Ayrıca söz konusu gereçler mümkün olan en kısa sürede çıkarılmalıdır; bu gereçler kesinlikle ceza olarak kullanılmamalı veya kullanım süresi uzatılmamalıdır. Mahkumlara karşı güç kullanılan bütün vakıalar kaydedilmelidir. CPT raporlarına göre etkin şikayet ve denetim prosedürleri, cezaevlerinde kötü muameleye karşı temel önlemlerdir. Mahkumların cezaevi sisteminin içinde ve dışında, ilgili makamla gizli görüşme olasılığı dahil, başvurabilecekleri şikayet kanalları olmalıdır.²⁰

Diğer taraftan, ceza ve infaz kurumlarındaki uygulamalar ile ilgili Kamu Denetçiliği Kurumu²¹ ve ayrımcılık temelinde bir iddia bulunması halinde Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'na²² da (online ya da posta yolu ile) başvuru yapılmasının mümkün olduğunu not etmek gerekir.

III. İTİRAZ MEKANİZMASI

Kurumun işlem veya eylemine karşı yapılan şikayette infaz hakiminin verdiği kararlara karşı, Cumhuriyet savcısı veya karar kendisine tebliğ edilmiş olan tutuklu/hükümlünün yedi gün içerisinde itiraz etme hakkı bulunmaktadır. İtirazlar yazılı olarak, infaz hâkiminin bağlı bulunduğu yer adliyesinin yargı çevresinde bulunan ağır ceza mahkemesine yapılmaktadır. İtiraz yolu kararda gösterilir. Tutuklu/hükümlünün itiraz dilekçeleri, kurum tarafından görevli ve yetkili mahkemeye ulaştırılmaktadır. İtirazları tutuklu/hükümlü bizzat yapabileceği gibi, eşi, yasal temsilcisi veya vekaletname sahibi avukatının da yapması mümkündür. İtiraz üzerine

¹⁸ 4675 sayılı İnfaz Hâkimliği Kanunu, madde 5, madde 6.

¹⁹ 4675 sayılı İnfaz Hâkimliği Kanunu, madde 6.

²⁰ CPT 2. Genel Rapor [CPT/Inf (92) 3].

²¹ <https://ebasvuru.ombudsman.gov.tr/>

²² <https://ebasvuru.tihk.gov.tr/Giris.aspx>

ağır ceza mahkemesinin vereceği karar ise kesin niteliktedir.²³ Ağır ceza mahkemesinin kararının öğrenilmesinden itibaren 30 gün içerisinde AYM'ye bireysel başvuru yapılması mümkündür.

Sadece itiraz için olmayıp, kurum idaresi veya infaz savcılığında talepler için de tutuklu/hükümlünün, kurum idaresinden ya da doğrudan infaz savcılığında talepte bulunma hakkı vardır. Talebin reddedilmesi durumunda infaz hâkimliğine başvuru imkanı vardır. Cevap verilmemesi durumunda ise, talebin konusuna göre, talep konusu hakkın gecikmesinde sakınca bulunup bulunmama durumuna göre makul bir süre beklenmesinin ardından yine infaz hâkimliğine başvuru imkanı bulunmaktadır. İtiraz prosedürüne ilişkin "DİSİPLİN CEZALARI VE CEZALARA İTİRAZ MEKANİZMASI" başlığı altında yapılan açıklamalar, talepler ve itirazlar için de geçerlidir.

IV. TUTUKLU VE HÜKÜMLÜLERİN HAKLARI

1.AVUKAT ve NOTER İLE GÖRÜŞ HAKKI

Tutuklu/hükümlülerin avukat ile görüşmesinin iki ayrı usulle incelenmesi gerekmektedir:

- Tutukluların avukatla görüşmesi konusunda zamansal herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır. Tatil günlerinde, hafta sonu veya mesai saatleri dışında görüşme yapılması mümkündür.²⁴ Vekaletname ibrazı zorunlu değildir.
- Hükümlülerin vekaletname ibraz etmemiş avukatlarla görüşme hakkı üç görüşme ile sınırlıdır. Hükümlüler, vekaletname verdikleri veya vermedikleri avukatları ile sadece mesai saatleri içerisinde görüşme hakkına sahiptir. Hafta sonu veya tatil günlerinde görüşme yapılması mümkün değildir.²⁵

Tutuklu/hükümlü ile görüşmek için görüş kabineye tek seferde en fazla üç avukat katılabilmektedir.²⁶

Tutuklunun/hükümlünün görüş sırasında avukatına verdiği belgeler mevzuat gereği incelenememektedir.²⁷ Aynı şekilde, avukatın tutuklu/hükümlüye iletilmesi için ceza infaz kurumuna bıraktığı ve savunması için gerekli olduğunu beyan ettiği belgeler de incelemeye tabi tutulamamaktadır.²⁸ AİHM, hükümlünün avukatı ile yazışmalarının sistematik olarak izlenmesini AİHS'nin 8. maddesine aykırı bulmuştur.²⁹

²³ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, madde 261, madde 262, madde 271.

²⁴ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, madde 154.

²⁵ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun madde 59, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 72.

²⁶ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun madde 59, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 72. Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik, madde 19

²⁷ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Madde 91 (4)

²⁸ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, madde 154, 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun madde 59, madde 86, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 72.

²⁹ AİHM, Eylem Kaya v. Türkiye, no. 26623/07, 13.12.2016; Bu kısıtlamaların başvuru hakkı altında tartışıldığı başka bir örnek için bkz. AİHM, Mehmet Ali Ayhan ve diğerleri v. Türkiye, no. 4536/06, 53282/07, 04.06.2019.

Görüşmeler, başkaları tarafından duyulmayacak ancak güvenlik sebebiyle görülebilecek bir ortamda (görüş odası) gerçekleştirilmektedir. Bu noktada 5275 sayılı Kanun'un 59/5. maddesini not etmek gerekir. Bu maddeye göre, Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki suçlar ve suç işlemek amacıyla örgüt kurmak ve yönetmek suçundan mahkum edilmiş hükümlülerin görüşlerine ilişkin gizlilik konusunda istisna uygulanabilmektedir. Görüş sırasında avukatı aracılığı ile örgütün işleyişine dair bilgi veya talimatlarını ilettiğine ilişkin somut şüphe durumunun varlığı halinde savcılığın talebi ve infaz hâkimliğinin kararıyla avukatla görüş konusunda üç aylık kısıtlama kararı, görüşlerin infaz koruma memurlarının nezaretinde yapılması veya ses kaydı alınarak gerçekleştirilmesi kararı, hükümlünün avukatına verdiği belgelere yahut avukatının hükümlüye verdiği belgelere el konulması, incelenmesi kararı verilebilmektedir. İnfaz hakimi, somut duruma ilişkin değerlendirme sonucu, kısıtlama kararını üçer aylık sürelerle uzatabilmektedir.³⁰

Tutuklu/hükümlünün ayrıca, meslek kimliğinin ibrazı ve göreviyle ilgili olmak kaydı ile tatil günleri dışında ve mesai saatleri içerisinde idarenin gözetimi altında, açık görüş usulü çerçevesinde noter ile görüşme hakkı da bulunmaktadır.³¹

Yabancı uyruklu tutuklu/hükümlüleri, ülkenin diplomatik temsilciliği görevlileri veya konsolosluk memurlarının ziyaretleri ile yabancı avukatların ziyaretlerinin ne şekilde gerçekleşeceği "Hükümlü ve tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik" ile detaylı olarak düzenlenmiştir³². Bununla birlikte, konsolosluk memurunun ziyareti, ilgili hükümlü veya tutuklunun rızası ile gerçekleşir. Hükümlü veya tutuklu görüşmeyi kabul etmiyorsa durum konsolosluk memuru ile hükümlü veya tutuklunun huzurunda tutanakla tespit edilir.

2.TELEFON İLE HABERLEŞME HAKKI

Tutuklu/hükümlüler, buldukları ceza infaz kurumu içerisinde yer alan ücretli (ankesörlü) telefonlar ile haftada on dakikayı geçmemek üzere telefon görüşlerini gerçekleştirilebilmektedir. Kapalı ceza infaz kurumlarında telefon görüşleri haftalık; ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası almış hükümlüler, örgütlü suçlardan dolayı kurumda bulunan veya tehlikelilik hali idare ve gözlem kurulu kararıyla tespit edilmiş olan tutuklu ve hükümlüler için ise on beş günde bir yapılmaktadır. Görüşmeler kurum idaresi tarafından dinlenmekte ve kayıt altına alınmaktadır.³³

Kurumda telefon görüşmesi yapılabilmesi için kurum kantininden telefon kartı temin edilmesi ve görüşme yapılacağı bildirilen numaralara ilişkin fatura veya sözleşmenin kuruma önceden verilmesi gerektiği de not edilmelidir.

Kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu/hükümlüler belgelemeleri şartı ile eşleri, dördüncü dereceye kadar alt-üst soyları ve kayın hısımlarına ait numaralardan üç tanesini

---

³⁰ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 59, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 72.

³¹ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 72, Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik, Madde 22

³² Yönetmelik için bkz:

<https://mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=8345&MevzuatTertip=5>

³³ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 66, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 74.

kuruma bildirmektedir. Her bir görüş sırasında bildirilen numaralardan biri ile görüş süresi boyunca konuşma hakları bulunmaktadır. Açık veya kapalı görüş hakkından faydalanamayan tutuklu/hükümlünün, kullanamadığı ziyaret hakkı yerine telefon görüşü yapması, kendisinin talebi üzerine sağlanmaktadır.³⁴

Açık ceza infaz kurumlarında ve çocuk eğitim evlerinde telefon görüşü ise, tutuklu/hükümlünün her gün ulaşabildiği ücretli telefonlar ile yapılmaktadır. Açık ve kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu/hükümlülerin, altsoy, üstsoy, kardeşleri ve eşlerinden birinin ağır hastalığına dair belgelerin veya vefat üzerine ölüm belgesinin kurum idaresine ulaştırılması üzerine, görüş hakkından bağımsız olarak telefon görüşü yapması sağlanmakta ve tutanak ile yapılan görüşme belgelenmektedir.

Çocuk tutuklu/hükümlülerin telefon görüşleri hiçbir şart altında engellenememekte ve dinlenememektedir.³⁵

Teknik alt yapının kurulu bulunduğu bazı ceza infaz kurumlarında görüntülü telefonla görüşme hakkı kullanılabilir. Bu kurumlarda görüntülü telefon görüşü haftalık otuz dakika olarak uygulanmaktadır.³⁶ Görüntülü görüşler için kuruma bildirilen telefon numarasının kullanılmakta olduğu cep telefonuna “e-görüş” programı indiren yakınların görüşmeyi gerçekleştirmeleri sağlanmaktadır. “E-görüş” bakımından takdir yetkisi ceza infaz kurumlarında olmakla birlikte, uygulamasında suç tipine ilişkin kısıtlamaların olabileceği not edilmelidir.

Telefon görüşmelerinin, kural olarak, Türkçe yapılacağı kabul edilmektedir. Ancak hükümlünün, kendisinin veya görüşeceğini bildirdiği kişinin Türkçe bilmediğini beyan etmesi hâlinde, konuşmanın yapılmasına izin verilmekte ve bu konuşma kayda alınmaktadır. Kayıtların incelenmesi sonucu, konuşmanın suç teşkil etme ihtimali olan faaliyetler için kullanıldığının anlaşılması durumunda, hükümlünün bir daha aynı kişiyle Türkçeden başka bir dille konuşmasına izin verilmemektedir.³⁷ Bununla birlikte, ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülerin kendi ana dillerinde yakınları ile konuşması halinde telefon hakkının kullandırılmaması nedeniyle AİHM’in özel hayata saygı ve haberleşme hakkının ihlal edildiğine dair bir kararı da bulunmaktadır.³⁸

Telefon görüşmelerinin sadece hafta içi değil aynı zamanda gerekli görüldüğü takdirde hafta sonu yapılabilmesi de mümkün olmalıdır. AİHM Subaşı/Türkiye kararında, başvurunun, cezaevinde sahip oldukları telefon görüşme haklarının hafta içi mesai saatlerinde olması ve çocuklarının o vakitlerde okulda olması nedeniyle, çocukları ile görüşmemesi durumunda AHİS’in 8. maddesinde yer alan özel ve aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.³⁹

³⁴ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 74.

³⁵ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 74.

³⁶ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 74.

³⁷ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 66, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 74.

³⁸ AİHM, Nusret Kaya ve diğerleri v. Türkiye, no. 43750/06, 43752/06, 32054/08, 37753/08, 60915/08 22.04.2014.

³⁹ AİHM, Subaşı v. Türkiye, no:3468/20, 5898/20, 7270/20 ve diğerleri, 06.12.2022

3.ZİYARETÇİ KABUL ETME HAKKI

Kapalı ve açık ceza infaz kurumlarında görüşler için ortak olarak uygulanan kural, görüşe gelen ziyaretçilerin kurum açısından güvenlik sebebiyle getirilen kurallara aykırı davranışlarının, görüş hakkı kısıtlaması olarak cezalandırılmasıdır. Ziyaretçilerin görüşe, kuruma sokulması yasak eşya ve silah ile girmeleri, açık görüşlerde ise para veya yasak eşya temin etmeleri, tehlike yaratan davranışlarda bulunmaları gibi durumlarda, olay tutanak altına alınmakta ve kurum amiri tarafından tutuklu/hükümlünün görüş hakları bir ay ile bir yıl arasında kısıtlanabilmektedir.⁴⁰ Bu yöndeki kararlar itiraza tabidir.

Görüşler iki ayrı şekilde yapılmaktadır⁴¹:

- Açık görüşler, mesai saatleri içerisinde, kurumun internet sayfasında belirtilen gün ve saatlerde gerçekleştirilmektedir.⁴² Açık görüş öncesi ve sonrası tutuklu/hükümlülerin üst araması yapılmaktadır. Görüş saatleri bir buçuk saati aşmamak üzere kurum tarafından belirlenmektedir. Genel uygulama kırk beş dakika ile bir saat arasında yapılması şeklindedir. Çocuk tutuklu/hükümlüler için ise görüş saati bir buçuk saat ile üç saat arasında belirlenmektedir. Eş, üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımları ya da varsa vasisi, zorunlu haller dışında değiştirilmemek üzere kimlik bilgileri kurum idaresine bildirilmiş olan üç kişiye kadar tanıdıkları görüşme yapabilmektedir. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan hükümlüleri sadece eşi, çocukları, torunları, torunlarının çocukları, annesi, babası, büyükannesi, büyükbabası, büyükannesi ve büyükbabasının anne ve babaları, kardeşleri ve vasisi ziyaret edebilmektedir.⁴³
- Kapalı görüşler ise, yukarıda sayılmış olan yakınlar tarafından ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılmış hükümlüler için on beş günde bir, diğer tutuklu/hükümlüler için ise açık görüşün yapılacağı hafta hariç olmak üzere haftada bir kez, bir saati geçmemek üzere yapılabilmektedir. Görüşmeler sırasında tutuklu/hükümlü ile ziyaretçi arasında temasın engelleneceği korunaklı kabinler kullanılmaktadır. Genel uygulama camekanlı kabinden birbirlerini görebildikleri, sesli iletişimi telefon yolu ile yapabildikleri görüşmelerin gerçekleştirilmesi şeklindedir. Görüş süresi için genel uygulama kırk beş dakika olmaktadır. Görüşe gitmek isteyen ancak kimlik bilgileri bildirilmemiş veya sayılı olarak verilen kişiler arasında yer almayan yakınların, ilgili kurumun bağlı olduğu infaz savcılığından yazılı izin ile talep etmeleri halinde görüşme yapmaları mümkündür.⁴⁴
- Bayram ziyaretleri açısından ise her ceza infaz kurumunun ziyaret takvimini ayrıca ilgili kurumdan sormak gerektiği not edilmelidir.

CPT Raporlarında da tutuklu/hükümlülerin ziyaret hakları konusunda destekleyici yaklaşım izlenmesi üye ülkelere şart koşulmuştur. Mahkumların dış dünyayla temaslarını makul düzeyde devam ettirmesi de çok önemlidir. Her şeyden önce mahkumlara aileleriyle veya yakın arkadaşlarıyla ilişkilerini devam ettirebilme imkanının verilmesi gerekmektedir. Buradaki

⁴⁰ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 86, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 74.

⁴¹ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 83.

⁴² Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik, madde 14.

⁴³ Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik, madde 11, madde 17.

⁴⁴ Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik, madde 5, madde 9, madde 10, madde 11, madde 12.

temel prensip, dış dünyayla temasın desteklenmesi olmakla birlikte; bu tür bir temasın sınırlanması ancak kayda değer güvenlik endişeleri veya kaynak kısıtlılığı nedenlerine dayandırılabilir. CPT bu bağlamda, ailesi uzakta yaşayan (bu nedenle düzenli ziyaret imkanı olmayan) mahkumlar için ziyaret veya telefon teması kurallarının uygulanması konusunda esnekliğe gerek olduğunun altını çizmektedir.⁴⁵ Bununla birlikte, tutuklu/hükümlünün ailesinin yerleşim yerine yakın bir ceza infaz kurumuna yerleştirilmesi yerine yakınlarının kendisini ziyaret etmesini engelleyecek veya önemli ölçüde güçleştirerek derecede uzakta bulunan bir ceza infaz kurumuna yerleştirilmesi, AİHM içtihadına göre AİHS'in 8.maddesinde yer alan özel hayata ve aile hayatına, konuta ve haberleşmeye saygı hakkını ihlal etmektedir.⁴⁶

Diğer taraftan, kapalı görüşlerin dinlenilmesi ve kayda alınması, AYM önüne götürülen bir bireysel başvuruya konu edilmiştir. AYM başvuruda, kapalı görüşlerin dinlenmesi ve kayda alınmasının “özel hayatın gizliliğine” ve “ailenin korunması ve çocuk haklarına” saygı gösterilmesini isteme hakkı yönünden, ihlal kararı vermiştir.⁴⁷

4.MEKTUP, FAKS VE TELEGRAF ALMA VE GÖNDERME HAKKI

Tutuklu/hükümlünün kural olarak kendisine gönderilen mektup, faks ve telgrafları alma ve ücretleri kendisince karşılanmak koşuluyla, gönderme hakkı olduğu gibi, yasal mevzuat uyarınca gerekli teknik altyapının bulunduğu kurumlarda, elektronik yöntemlerle de mektup alıp gönderme hakkı da bulunmaktadır.⁴⁸

Mektup, faks ve telgraflar ceza infaz kurumunda bulunan mektup okuma komisyonu tarafından okunarak denetlenmektedir. Mektup okuma komisyonu bulunmayan ceza infaz kurumlarında, bu denetleme kurumun en üst amiri tarafından yerine getirilmektedir.⁴⁹

Kurumun güvenliğini tehlikeye düşüren, kurum görevlilerini hedef gösteren, terör ve diğer suç örgütleri mensuplarının haberleşmelerine neden olan, kişi veya kuruluşları paniğe yönltecek yalan ve yanlış bilgileri, tehdit ve hakareti içeren mektup, faks ve telgraflar hükümlüye verilmemekte, hükümlü tarafından yazıldığı takdirde ise muhatabına gönderilmemektedir.⁵⁰ Bazı durumlarda idare tarafından sorunlu görülen ifadeler karalanabilmektedir.⁵¹ Bu karar üzerine tutuklu/hükümlü karara itiraz edebilmektedir. Tutuklu/hükümlü, bildirim yapıldığı tarihten itibaren on beş gün içerisinde infaz hâkimliğine itiraz hakkını kullanmadığı takdirde, gönderi, göndericiye veya hükümlünün göstereceği kişiye iade edilmektedir.⁵²

Hükümlü tarafından resmî makamlara veya savunması için avukatına gönderilen mektup, faks ve telgraflar denetime tâbi değildir. Bu iletiler, alıcısı dışındaki kişilerin erişimini engelleyici tüm tedbirler alınarak hükümlünün talebine göre posta yoluyla veya elektronik ortamda alıcısına ulaştırılabilmektedir.⁵³

⁴⁵ CPT 2. Genel Rapor [CPT/Inf (92) 3].

⁴⁶ AİHM, Avsar ve Tekin v. Türkiye, no. 19302/09, 49089/12, 17.09.2019.

⁴⁷ AYM, Erhan Şahin ve Diğerleri Başvurusu, no. 2019/40537, 02.03.2022, Eşref Köse Başvurusu, no. 2017/38098, 03.06.2020.

⁴⁸ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 68.

⁴⁹ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 68.

⁵⁰ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 68.

⁵¹ Fazıl Ahmet Tamer v. Türkiye, no. 6289/02, 05.12.2006

⁵² Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 107.

⁵³ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 68.

Kural olarak tutuklu/hükümlüler tarafından gönderilen veya tutuklu/hükümlülere gelen mektup, faks ve telgraflar saklanmamakla birlikte, kamu düzeninin korunması, toplum güvenliğinin sağlanması, suç işlenmesinin önlenmesi örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlardan mahkûm olan veya tehlikeli hâlde bulunan ya da dışarı ile iletişiminin kurum güvenliği açısından tehlikeli olabileceği değerlendirilen mektup, faks ve telgraflar dijital olarak kaydedilebilmekte veya fiziki olarak saklanabilmektedir. Ancak, bunların kanunda belirtilen haller dışında kullanılması yasaktır. Aksi halde mektupların UYAP'a kaydedilmesi hak ihlaline neden olabilir⁵⁴. Her şart altında herhangi bir soruşturma veya kovuşturmaya konu edilmemesi halinde en geç bir yıl içerisinde silinmek ve imha edilmek zorundadır. Bu işlemler Cumhuriyet savcısı tarafından denetlenmektedir.⁵⁵

Ayrıca, tutuklu/hükümlünün birine göndermeksizin kendi uhdesinde tuttuğu yazışmalara el koyulması, AİHM tarafından hak ihlali olarak değerlendirilmiştir. AİHM, başvurucuya ait roman taslağına, ceza infaz kurumu idaresi tarafından el koyulması nedeniyle, ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir.⁵⁶

Diğer taraftan, tutuklu/hükümlülerin resmi makamlara yapacakları başvurular açısından gerekli imkan ve kolaylıkların sağlanması gereklidir. Özellikle AYM ve AİHM'ne yapacakları başvurularda talepleri üzerine güncel bireysel başvuru formu ile Anayasa ve AİHS'nin temin edilmesi ve bireysel başvuru formunun gönderilmesi için gereken kolaylık ve yardım sağlanmalıdır. Aksi tutumlar, bireysel başvuru hakkının ihlaline neden olabileceği gibi, bu durumun başvuru süresinin kaçırılmasına neden olması halinde ise idare mahkemesi önünde tam yargı davası açılabilir. Böyle bir durumda bireysel başvuru formunda sürenin kaçırılma nedeninin de belirtilmesi ve idareye yapılan talep dilekçesinin de delil olarak bireysel başvuru formuna eklenmesi tavsiye edilmektedir.

5.TELEVİZYON, RADYO VE İNTERNET KULLANIM HAKKI - BİLGİSAYAR ODASI KULLANIM HAKKI

Tutuklu/hükümlüler, ceza infaz kurumlarında bulunan ve merkezi yayın sistemine bağlı olan radyo ve televizyon yayınlarını izleme hakkına sahiptir. Merkezi yayın sistemi bulunmayan ceza infaz kurumlarında, bağımsız anten kullanılmak suretiyle radyo dinlenmesine ve televizyon izlenmesine izin verilmektedir. Bu cihazların bedeli tutuklu/hükümlü tarafından ödenmekte, kantinden temin edilebilmekte, kurum aracılığıyla alınmaktadır.⁵⁷

Kapalı ve açık ceza infaz kurumları ile çocuk eğitim evlerinde ancak, eğitim ve iyileştirme programları çerçevesinde kurum yönetimince belirlenen yerlerde görsel ve işitsel eğitim araç ve gereçlerinin kullanımına izin verilebilmektedir.⁵⁸

Tutuklu/hükümlülerin odalarında bilgisayar bulundurulmalarına izin verilmemektedir. Ancak, Adalet Bakanlığı'nın uygun görmesi halinde eğitim ve kültürel amaçlı olarak bilgisayarın kuruma alınmasına izin verilebilmektedir, tutuklu/hükümlüler internetten faydalanabilmektedir.⁵⁹

⁵⁴ AİHM, Nuh Uzun ve diğerleri v. Türkiye, no: 49341/18 59185/18 2368/19, 29/03/2022; AYM, Ümit Karaduman başvurusu, no. 2020/20874, 02.02.2022.

⁵⁵ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 68.

⁵⁶ AİHM, Sarıgül v. Türkiye, no: 28691/05, 23/05/2017

⁵⁷ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 67.

⁵⁸ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 67.

⁵⁹ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 67.

Bununla birlikte, televizyon, radyo ve internet kullanım hakkı ile bilgisayar odası kullanım hakkı, tehlikeli halde bulunan veya örgüt mensubu hükümlüler bakımından kısıtlanabilmektedir.⁶⁰ Kısıtlamanın sadece örgüt üyesi olduğu iddia edilen tutuklu/hükümlünün örgütsel faaliyette bulunmasını önleyici nitelikte olabileceğini belirten AİHM, mesleki faaliyetin sürdürülmesini engelleyici, savunma hakkının kullanımını kısıtlayıcı şekilde yapılan uygulamaları AİHS'nin 10. maddesinde düzenlenen ifade özgürlüğü bağlamında bilgiye erişim hakkının ihlali olarak değerlendirmektedir.⁶¹ Kurum tarafından bilgisayar kullanım izninin verilmesi ile bilgisayarda yazılan *word* dosyalarının çıktısının alınması tutuklu/hükümlünün savunma hakkı ile bağlantılı olabileceği gibi genel itibariyle eğitim ve iyileştirme programı çerçevesinde de değerlendirilmelidir. Ceza infaz kurumlarında bilgisayardan çıktı alınmasına ilişkin farklı uygulamalar olabilmekle beraber, bilgisayar kullanımının ve çıktı uygulamasının yalnızca mahkemelerce gönderilen USB içindeki belgelerle sınırlı değerlendirilmemesi gerekir.

6.DIŞARIDAN GELEN HEDİYELERİ ALMA HAKKI

Kapalı ceza infaz kurumunda bulunan tutuklu ve hükümlülerin, iki ayda bir kez, ayrıca dini bayram, yılbaşı veya kendi doğum günlerinde dışarıdan gönderilen bir hediyeyi kurumun güvenliği için tehlike oluşturmaması şartı ile alma hakkı bulunmaktadır.⁶²

Çocuk ve altmış beş yaşını tamamlamış tutuklu/hükümlüler ile yanında çocuğu bulunan tutuklu/hükümlüler ise, ceza infaz kurumlarında bulunan idare ve gözlem kurulu kararları olması halinde, bu zamanlar dışında da hediye kabul etme hakkına sahiptir.⁶³

7.KÜTÜPHANEDEN YARARLANMA İLE SÜRELİ VE SÜRESİZ YAYIN KABUL ETME HAKKI

Ceza infaz kurumları bünyesine kütüphane bulunmakta olup, tutuklu/hükümlüye bu kütüphaneden yararlanma hakkı verilmektedir. Kurum bünyesi dışında, tutuklu/hükümlülerin kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı kütüphanelerde bulunan ve süreli veya süresiz yayınlardan yararlanma hakkı kapsamında yer alan yayınlardan da faydalanması mümkündür.⁶⁴

Tutuklu/hükümlüler, mahkemeler tarafından yasaklanmamış olmamak kaydı ile süresi ve süresiz yayınlardan bedelini ödemek suretiyle yararlanma hakkına sahiptir.⁶⁵

Kurum disiplinini, düzenini veya güvenliğini bozan ya da tehlikeye düşüren, hükümlülerin iyileştirilmesi amacına ulaşmayı zorlaştıran yahut müstehcen haber, yazı, fotoğraf ve yorumları kapsayan hiçbir yayın tutuklu/hükümlüye verilmemektedir. Bununla birlikte, eğitim ve öğretimi devam eden tutuklu/hükümlülerin ders kitapları, denetime tabi tutulmamaktadır.⁶⁶

⁶⁰ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 67.

⁶¹ AİHM, Ramazan Demir v. Türkiye, Başvuru no. 68550/17, 09.02.2021.

⁶² 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 69.

⁶³ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 69.

⁶⁴ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 61, 62.

⁶⁵ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 62, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 73.

⁶⁶ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 62.

Yabancı dilde yayınlanmış yayınların kuruma kabul edilmesinde yasal mevzuat olarak Adalet Bakanlığı yetkili kılınmakla birlikte, uygulamada kurum, bu yayınların yeminli tercüman tarafından çevirisini istemektedir.⁶⁷

Ceza infaz kurumlarına kural olarak PTT aracılığı ile kitap gönderilebilmektedir. Gönderilen kitaplar kural olarak emanete alınmakta daha sonra tutuklu/hükümlüye verilmektedir. Her cezaevinde aylık ve haftalık kitap ve dergi kotaları mevcuttur. Bununla birlikte her kurum açısından uygulamanın ilgili kurumdan sorulması gerekmektedir.

Öte yandan, ifade özgürlüğüyle bağlantılı olarak süreli-süresiz yayınların mahpuslara verilmesi konusunda AYM'nin de çeşitli kararları bulunduğunu not etmek gerekir⁶⁸.

8.ETKİNLİKLERE KATILMA HAKKI ve SOHBET HAKKI

Tutuklu/hükümlülere, ceza infaz kurumlarının olanakları elverdiği müddetçe kurum tarafından hazırlanan programlara katılma imkanı verilmektedir. Bu şekilde kurum tarafından hazırlanan kültür ve sanat programları kurumun en üst amiri tarafından düzenlenmektedir.⁶⁹

Kurumların çalışma esaslarını düzenleyen hükümlere göre, tutuklu/hükümlülerin ifade özgürlüğü çerçevesinde yayın etkinlikleri gerçekleştirmesi, yasal mevzuat uyarınca mümkündür.⁷⁰

Tutuklu/hükümlülerin spor, beden eğitimi ve eğlendirici etkinliklere katılma hakkı bulunmaktadır. Hava koşulları elverdiği ölçüde, günde en az bir saat açık havada gezinme olanağı verilmektedir. Bu süre içerisinde bireysel spor da yapılabilmektedir.⁷¹ Açık havada egzersiz yapma, CPT Raporlarında üzerinde özellikle durulan haklardan biridir. Mahkumların (tercihen genel bir faaliyet programının bir parçası olarak) her gün açık havada en az bir saat egzersiz yapabilmesi şartı, genellikle temel bir önlem olarak kabul görmüştür. CPT, istisnasız bütün mahkumlara (ceza olarak hücre hapsinde olanlar dahil) her gün açık havada egzersiz yapma imkanı verilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. CPT, açık havada egzersiz yapılacak yerlerin makul büyüklükte ve mümkün olduğunca kötü hava şartlarında koruma sağlayacak biçimde olması gerektiğini raporlarında belirtmektedir.⁷²

Tutuklu/hükümlülerin rehabilitasyonu için sosyalleşmesine imkan sağlanması, Kanunun 6.maddesinde yer verilmiş olan “hürriyeti bağlayıcı cezaların insan onuruna saygının korunmasını sağlayan maddî ve manevî koşullar altında çektirilmesi” zorunluluğu ile bağlantılı olarak tutuklu/hükümlülerin sohbet hakkı bulunmaktadır. Sohbet hakkının, suç tipi, tutuklu/hükümlülerin kurumdaki davranışları dikkate alınarak, idare ve gözlem kurulu tarafından belirlenerek, kullanılması bakımından kısıtlamaya gidildiği görülmektedir. Sohbet,

⁶⁷ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 62, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 73.

⁶⁸ AYM, Halil Bayık başvurusu, no 2014/20002, 30.11.2017; İbrahim Kaptan (2) başvurusu, no. 2017/30723, 12.9.2018; Recep Bekik ve diğerleri [GK] başvurusu, no. 2016/12936, 27.3.2019.

⁶⁹ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 73, 92.

⁷⁰ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 73.

⁷¹ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 92.

⁷² CPT 2. Genel Rapor [CPT/Inf (92) 3].

10 kişiyi aşmayacak gruplar hâlinde ve idarenin gözetiminde, haftada toplam 10 saati aşmamak üzere, hafta içerisinde açık görüş, avukat ve ziyaretçi görüşlerini aksatmayacak şekilde yaptırılır⁷³. Sohbet hakkına getirilen orantısız kısıtlamalara karşı “İTİRAZ MEKANİZMASI” başlığı altında belirtilen usuller ve AYM’ye bireysel başvuru hakkı kullanılabilir.

Diğer taraftan, tek kişilik oda konusu ile ilgili AYM, tutuklu/hükümlü için sosyal izolasyon veya mutlak izolasyon durumunun söz konusu olmaması ve özellikle tek kişilik odada fiziki imkanların yeterli olması, dış dünyayla ve diğer tutulanlarla bütünüyle irtibatın kesilmemiş olması, sağlık imkanlarında erişimde bir sorun olmaması, süreli ve süresiz yayınlara ulaşabilmesi, radyo ve televizyon gibi bazı imkanlara sahip olmasını bir bütün halinde ve somut olayın koşullarına göre ayrı ayrı değerlendirmektedir⁷⁴. Bununla birlikte, AİHM, ayrımcılık temelinde bir uygulama iddiası bakımından, örneğin, cinsel yönelimi ve cinsiyet kimliği nedeniyle bir hükümlü ya da tutuklunun tek başına, diğer tutuklu/hükümlülerden ayrı bir koşutta tecrit halinde tutulmasının AİHS’nin 14. maddesi (ayrımcılık yasağı) ile bağlantılı olarak 3. maddesinin ihlalini oluşturduğuna karar vermiştir⁷⁵.

9. İZİNLER VE İZİNLERİN KULLANILMASI

Kural olarak yüksek güvenliğin ceza infaz kurumlarında bulunanlar hariç tüm tutuklu/hükümlülerin izin kullanma ve dış dünya ile iletişim kurma hakkı bulunmaktadır. Her biri için belirlenen şart ve kurallara uymak kaydıyla; (i) mazeret izni, (ii) özel izin, (iii) iş arama izni ve (iv) etkinliklere katılma izninden tutuklu/hükümlüler faydalanabilmektedir.

(i) Mazeret izni: Hükümlülük süresinin onda birini iyi halle geçirmiş olan hükümlüleri, ana, baba, eş, kardeş veya çocuğunun ölümü halinde veya ana, baba, eş, kardeş veya çocuğunun yaşamsal tehlike oluşturacak önemli ve ağır hastalık hali olduğunda veya ailesinde depresyon, su baskını, yangın gibi felâketler yaşanması halinde mazeret izni talebinde bulunma hakkı sahiptir.⁷⁶

(ii) Özel İzin: Açık ceza infaz kurumlarında bulunan veya kapalı ceza infaz kurumunda olup da açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya hak kazanan hükümlüler, üç ayda bir olmak üzere yedi güne kadar izin talebinde bulunarak aileleriyle ve dış dünya ile iletişimlerini sürdürebilmektedir.⁷⁷

(iii) İş Arama İzni: Ceza infaz kurumlarında hükümlülük sürelerinin en az altı ayını kesintisiz geçirmiş ve koşullu salıverilmelerine bir ay kalmış hükümlüler dış dünyaya döndüklerinde uyum sorunu yaşamamaları ve ekonomik kaygılarını gidermek için iş arama izni talebinde bulunabilmektedir.⁷⁸

(iv) Etkinliklere Katılma Hakkı: Kurum dışındaki spor, beden eğitimi ve eğlendirici etkinliklere katılmak isteyen ve açık kurumlar ile çocuk eğitim evlerinde bulunan hükümlüler, talep etmeleri ve gerekli onayların alınması halinde kurum dışındaki eğitim, ağaçlandırma,

⁷³ Adalet Bakanlığı’nın Ceza İnfaz Kurumlarının Tahsisi, Nakil İşlemleri ve Diğer Hükümler Hakkında 45/1 sayılı Genelgesi, Ortak Etkinlikler” başlıklı Üçüncü Bölüm, f. 13.

⁷⁴ AYM, Turan Günana başvurusu, no. 2013/3550, 19.11.2014; Raşit Konya başvurusu, no. 2017/26780 28.06.2018; Timur Demir başvurusu, no. 2018/33190, 09.05.2019.

⁷⁵ AİHM, X. v. Türkiye, no. 24626/09, 09.10.2012

⁷⁶ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 94.

⁷⁷ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 95.

⁷⁸ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 96.

çevre düzenlenmesi ve temizlik faaliyetlerine, doğal afet sonrası yardım faaliyetlerine, tiyatro, konser veya benzeri sosyal ve kültürel çalışmalara ve spor karşılaşmalarına katılabilmektedir.⁷⁹

10.SAĞLIĞA ERİŞİM HAKKI

Tutuklu/hükümlülerin, ceza infaz kurumlarında tutulduğu süre içerisinde sağlığa erişim hakkı en temel insan haklarından birisidir. Adalet Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı başta olmak üzere devlet, mahpusların sağlığa erişim hakkını sağlamak ve ceza infaz kurumlarında mahpusların yaşam hakları ile beden ve ruh bütünlüklerini korumak üzere her türlü koruyucu tedbiri almak zorundadır.⁸⁰ Yaşama ve vücut bütünlüğüne yönelik yakın bir tehlikenin varlığı halinde AYM İç Tüzüğü'nün 73. maddesi⁸¹ ve AİHM İç Tüzüğü'nün 39. maddesi kapsamında⁸² AYM ve sonuç alınamaz ise AİHM'e tedbir talepli olarak başvuru yapılması mümkündür⁸³.

Tutuklu/hükümlülerin ihtiyaç duyması halinde, kurum revirinde ve devlet veya üniversite hastanelerinde tedavi edilmeleri gerekmektedir.⁸⁴

Her kurumda sağlık hizmetlerini yürütmek üzere bir revir bulunmakta ve ceza infaz kurumu tabibinin sorumluluğunda faaliyet göstermektedir. Tutuklu/hükümlünün genel veya hastalık nedeniyle yapılan tüm muayene ve tedavi sonuçları, sağlık izleme kartına işlenmekte ve dosyasında muhafaza edilmektedir.⁸⁵

Hastaneye sevki zorunlu veya gerekli görülen tutuklu/hükümlülerin tedavileri, bulunduğu yer ya da en yakın tam teşekküllü devlet veya üniversite hastanesinde yapılmaktadır.⁸⁶

AİHM, tutuklu/hükümlülerin tedavileri için gerekli teçhizat bulunmayan kurumlardan, bulunan kurumlara sevklerinde makul olmayan gecikmeler yaşanmasını ihlal sebebi olarak görmektedir. AİHM, özellikle gecikme sebebiyle yaşamsal tehlike veya ölüm olaylarının meydana gelmesini, yaşam hakkının ihlali olarak kabul etmektedir.⁸⁷ Bu durumda ceza soruşturmasının yanı sıra, devletin pozitif yükümlülükleri de dikkate alınarak idari yargıda tam yargı davası ve tazminat yoluna gidilmesi de düşünülebilecektir.

Bulaşıcı hastalıklar söz konusu olduğunda, tedaviyi sağlayacak nitelikte özel bölümü bulunmayan kurumlardaki tutuklu ve hükümler, derhâl tedavisinin yapılabileceği sağlık kuruluşuna sevk edilmelidir.⁸⁸

⁷⁹ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 92.

⁸⁰ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 6.

⁸¹ Tedbir taleplerinin değerlendirilmesi ilişkin ilkeler için bkz. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/bireysel-basvuru/tedbir-taleplerinin-degerlendirilmesindeki-ilkeler/>

⁸² İhtiyati tedbir talepleri uygulama talimatı için bkz. https://www.echr.coe.int/Documents/PD_interim_measures_TUR.pdf ;geçici tedbir ile ilgili AİHM karar derlemeleri için bkz. https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Interim_measures_TUR.pdf

⁸³ İstisnai olmakla birlikte, sağlık sebebiyle tahliye tedbirine ilişkin bkz. AYM, Fatih Hilmioğlu başvurusu, no. 2014/648, 18.09.2014.

⁸⁴ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 71.

⁸⁵ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 97, madde 98.

⁸⁶ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 99.

⁸⁷ AİHM, Magnitskiy ve Diğerleri v. Rusya, no. 32631/09 ve 53799/12, 27.08.2019.

⁸⁸ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 96.

CPT, bilhassa HIV/AIDS pozitif olan mahpuslara ayrımcılık veya zorluk yaşatılmamasının üzerinde durmaktadır. Tarama için güncel yöntemlerin kullanılması, ilaç ve gerekli malzemelerin düzenli olarak temin edilmesi, tutukluların reçete edilen ilaçları doğru dozlarda ve doğru aralıklarla almalarını sağlayacak personelin bulundurulması ve gerektiğinde özel bir beslenme diyetinin sağlanması raporlarda üzerinde durulan hususlardandır. CPT bu bağlamda, tutukluların sadece HIV pozitif olmaları nedeniyle diğerlerinden ayrılmaları gerektiğine dair tıbbi bir gerekçe bulunmadığını vurgulamaktadır⁸⁹

Acil durumlar haricinde tutuklu/hükümlülerin muayene, tetkik, tahlil ve tedavileri için sevklerinde, önceden randevu alınmakta ve sevkler jandarma tarafından randevu saatinde sağlık kuruluşunda hazır olunacak şekilde yapılmaktadır.⁹⁰

Sağlık kuruluşlarında yatarak tedavi gören tutuklu/hükümlüler tedaviyi yapan hekimin uygun görmesi ve Cumhuriyet başsavcılığının izni ile yakınları tarafında ziyaret edilebilmektedir.⁹¹

Ceza infaz kurumlarında, Sağlık Bakanlığınca ulusal aşı programı çerçevesinde, kurum idaresiyle gerekli koordinasyon sağlanarak aile hekimi tarafından tutuklu/hükümlülerin bulaşıcı ve salgın hastalıklar dışında rızaları alınmak suretiyle aşıları yapılmaktadır.⁹²

Tutuklu/hükümlünün sağlık kurumlarındaki muayene, tetkik, kontrol ve tedavi bedelleri Sağlık Bakanlığı, ilaç ve tıbbi malzeme bedelleri ise Adalet Bakanlığı tarafından karşılanmaktadır.⁹³

Gebe olan kadın tutuklu/hükümlülerin bulunduğu ceza infaz kurumlarında, doğum öncesi ve doğum sonrası her türlü bakım ve tedavi için özel bir yer ayrılmaktadır. Doğumun kurum dışında bir sağlık kuruluşunda gerçekleşmesi için gerekli tedbirler alınmaktadır.⁹⁴

CPT raporlarında vurgulanan bir diğer husus ise mahpusların sağlığa erişim haklarına keyfiyetle gecikme yaşatılmamasıdır. Tutukluların gözetim altında buldukları süre boyunca, tutukluluk sürelerinden bağımsız olarak her zaman bir doktora erişimlerinin bulunması gereklidir. Sağlık hizmetleri, doktora danışma talepleri gereksiz gecikme olmadan karşılanacak şekilde düzenlenmelidir. Ayrıca cezaevi yetkilileri doktorla görüşme taleplerini kendine göre eleme yoluna gitmemelidir.⁹⁵ Taleplerin karşılanmasındaki gecikme ya da ihmaller açısından da şikayet ve itiraz mekanizmasının kullanılması mümkündür.

Ceza infaz kurumlarında genel doktora erişim kadar, başka tıbbi uzmanlıklara da erişim sağlanabilmelidir. Örneğin tutuklu/hükümlünün cezaevinde diş ağrısı ile karşılaşması veya gözünde bir problem meydana gelmesi durumunda en kısa sürede diş ve göz doktoruna erişebilmelidir. Doktorlara veya gerekli tıbbi yardıma erişimin mümkün olmadığı durumlarda, cezaevindeki bireylerin fiziki olarak uzun süren devamlı bir acı içerisinde bırakılması söz

---

⁸⁹ 11. Genel Rapor [CPT/Inf (2001) 16].

⁹⁰ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri ile Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokol, madde 28.

⁹¹ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri ile Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokol, madde 39.

⁹² Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri ile Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokol, madde 41.

⁹³ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 102.

⁹⁴ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 97.

⁹⁵ 3. Genel Rapor [CPT/Inf (93) 12]

konusu olacaktır, bu durum da kötü muameleye yol açacaktır.⁹⁶ Doktora erişimin yanı sıra doktor tarafından tavsiye edilen tedavi planının uygulanabilmesi için gerekli tedbirleri cezaevi yönetimi tarafından alınmalıdır.⁹⁷ Fiziki sağlık kadar ruh sağlığı da kişinin hissettiği acı ve ızdırap açısından üzerinde önemle durulması gereken bir husustur, bu hususta gerekli doktor ve destek hizmetlerine erişim kişinin cezasının infazından sonra sağlıklı bir şekilde topluma karışabilmesi açısından son derece önemlidir.⁹⁸

Tutuklu/hükümlülerin sağlığa erişim hakkı ile ilgili AİHM tarafından verilmiş olan önemli kararların derlemesinin Türkçe çevirisine mahkemenin kendi sitesinden ulaşılabilir.⁹⁹

11. BARINMA KOŞULLARI

Tutuklu/hükümlülerin barınma koşullarının temel hijyen koşullarını taşıması gerektiği AİHM tarafından vurgulanmaktadır. AİHM, bunun aksi durumların AİHS'in 3. maddesinde düzenlenmiş olan işkence yasağına aykırılık oluşturacağını belirtmektedir. AİHM vermiş olduğu güncel ihlal kararlarından birinde, başvuru, tuvaletinin izole edilmemiş olması, havalandırma, temiz hava, rutubet, böcek meselelerine değindiği başvuruna ilişkin, kalabalık, ışıksız, havalandırma ve temizlik bakımından yetersiz cezaevleri nedeniyle AİHS'in 3. maddesi kapsamında ihlal kararı vermiş ve genel bir probleme işaret etmesi nedeniyle pilot karar uygulamasında bulunarak genel tedbirler alınması gerektiğine hükmetmiştir.¹⁰⁰

Diğer taraftan pek çok karar arasında, AİHM, Fransa'nın çeşitli cezaevlerinden yapılan 32 başvuruyu incelemiş, çoğu başvuruda mahpusların asgari standart olan 3 metrekarenin altında bir kişisel alana sahip olduğunu, cezaevlerinin aşırı kalabalık ve koşullarının yetersiz olduğunu, buna karşı mahpusların başvurup hızlı bir sonuç alabilecekleri yolların olmadığını, bu durumun yapısal bir sorun haline geldiğini tespit etmiş ve AİHS'in 3. maddesi (işkence yasağı) yönünden ihlal kararı vermiştir.¹⁰¹

AİHM'in, AİHS'in 3.maddesi kapsamında işkence, aşağılayıcı ve insanlık onurunu kırıcı muamele yasağına aykırılık kararı verdiği bir diğer konu da kendi ihtiyaçlarını giderme imkanı bulunmayan mahpuslara, buldukları ceza infaz kurumlarında hayatlarını kolaylaştıracak yardımların sunulup sunulmadığıdır. % 92 engeli bulunan bir başvuru, yaptığı başvuruda AİHM, kendi başlarına hareket edemeyen engelli insanların bir kurumda tutulmasının AİHS'in 3. maddesi bağlamında 'aşağılayıcı muamele' olarak görülebileceğini kaydetmiştir. Başvurucu, bulunduğu kurumda gündelik hayatını kendi başına idame ettirememiştir: yaşadığı alan iki katlıdır, yatağı yukarı kattayken tuvaletler ve bahçe kapısı alt kattadır. Başvurucu, tuvalete gitmek için yanında kalan mahpuslardan yardım istemek zorunda kalmıştır. AİHM yaptığı incelemede, başvuru mahpusun kendi başına hayatını idame ettirebileceği bir başka kuruma nakline kadar geçen sürenin, AİHS'in 3. maddesinin ihlalini oluşturduğuna karar vermiştir.¹⁰²

⁹⁶Tutuklanırken gözlükleri kırılan mahpusun göz doktoruna ancak iki buçuk ay sonra muayene olabilmesi hakkında bkz. AİHM Slyusarev v. Rusya, no: 60333/00, 20.04.2010

⁹⁷Diş doktoruna muayene olduktan sonra, diş ağrıları için tavsiye edilen planlı tedavinin sağlanmaması hakkında bkz. AİHM, Iacov Stanciu v. Romanya, no: 35972/05, 24.07.2012

⁹⁸AİHM, Ticu v. Romanya, no:24575/10, 01.10.2013. Ruh sağlığı iyi olmayan mahpusun buna rağmen tam iyileşmeden ruhsal durumunu daha da kötü etkileyecek bir disiplin cezasına maruz kalması ve bunun sonucunda intihar edip ölmesi hakkında bkz. AİHM, Renolde v. Fransa, no:5608/05, 16.10.2008

⁹⁹ https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Prisoners_health_TUR.pdf

¹⁰⁰ AİHM, Sukachov v. Ukrayna, no. 14057/17, 30.01.2020

¹⁰¹ AİHM, J.M.B ve Diğerleri v. Fransa, no. 9671/15, 9674/15, 9679/15, 30.01.2020.

¹⁰² AİHM, Bayram v. Türkiye, Başvuru no. 7087/12, 04.02.2020.

12.BESİN VE TEMİZ SUYA ERİŞİM HAKKI

Yeterli besine, içme suyuna ve sıcak suya erişim her mahpusun en temel insan haklarından biridir. Ceza infaz kurumunda yemek dağıtımını yapılmakta ise, tutuklu/hükümlünün ayrıca yemek yapmasına, yemek yapmak amacıyla ocak ve malzeme bulundurulmasına izin verilmemektedir. Ancak, yalnızca ceza infaz kurumu kantininden temin edilebilen sebze, meyve ve diğer gıda maddelerinin koğuş veya odada bulundurulmasına izin verilmektedir.¹⁰³ Günlük üç öğün yemekler için belirlenen iştirak bedeli her altı ayda bir güncellenmektedir.¹⁰⁴

Mutfağı bulunmayan bir infaz kurumunda koğuş veya oda dışında yemek yapılabilecek bir alan yoksa idare tarafından verilen ve yemek yapmakta kullanılacak her türlü gıda maddesi ve malzeme koğuşta veya odada bulundurulabilmektedir. Yemek yapmakta kullanılan yanıcı ve parlayıcı malzemeler yemek yapıldıktan sonra geri alınmaktadır.¹⁰⁵

AİHM, sağlık sorunları nedeniyle özel diyet ihtiyacı duyan tutuklu/hükümlülerin talep etmesi halinde, bu taleplerinin karşılanması gerektiğine, salt ekonomik nedenlerle ya da soyut gerekçelerle bu taleplerinin reddedilmesinin kötü muamele yasağına aykırı olduğuna karar vermiştir.¹⁰⁶

Ceza infaz kurumunda beslenme konusunda AYM'nin Şehmuz Özsubaşı kararını not etmek gerekir. Vejetaryen bir hükümlünün protein ihtiyacı için yumurta alamadığı iddiası din ve vicdan hürriyeti ile kişinin maddi ve manevi bütünlüğünün korunması hakkı kapsamında incelenmiş AYM, yetersiz beslenmenin kötü muamele yasağının ihlalini oluşturabileceğini belirtmiştir. Başvurucunun, vejetaryen olduğunu beyan etmesine ve talepleri açısından vejetaryen olup olmadığını, tespit edilmesini gerekli kılan herhangi bir gerekçe olmamasına rağmen, mahkeme kararı ile hastaneye sevk edilmesinin kişinin maddi ve manevi varlığını koruma hakkını ihlal ettiği sonucuna varılmıştır¹⁰⁷. Bu somut olay kapsamında şikayetin dile getirilmesi açısından bir inanç ile bağlantı kurulmadığını da belirtmek gerekir.

13.DİSİPLİN CEZALARI VE CEZALARA İTİRAZ MEKANİZMASI

Tutuklu/hükümlü, bulunduğu ceza infaz kurumunda, düzenli bir yaşamın sürdürülmesi, güvenliğin ve disiplinin sağlanması açısından kanun ve yönetmelikler ile idarenin uyulmasını emrettiği veya gerekli kıldığı davranış ve tutumları, kusurlu olarak ihlâl ettiğinde, eyleminin niteliği ile ağırlık derecesine göre, Kanunda belirtilen disiplin cezaları uygulanmaktadır.

Bu çerçevede, çocuklar haricindeki tutuklu/hükümlüler hakkında uygulanabilecek disiplin cezaları ağırlık derecesine göre şunlardır:

- Kınama,
- Bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma,
- Ücret karşılığı çalışılan işten yoksun bırakma,
- Haberleşme veya iletişim araçlarından yoksun bırakma veya kısıtlama,
- Ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma,
- Hücreye koyma.

¹⁰³ Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik, madde 4.

¹⁰⁴ Ceza Evleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak Harçlar ve Mahkumlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanun

¹⁰⁵ Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik, madde 5.

¹⁰⁶ AİHM, Ebedin Abi v. Türkiye, no. 10839/09, 13.03.2018

¹⁰⁷ AYM, Şehmuz Özsubaşı [GK] başvurusu, no. 2013/2582, 03.03.2016.

Toplu, bedensel, zalimane, insanlık dışı veya küçültücü cezalar disiplin cezası olarak uygulanmamalıdır.¹⁰⁸

Tutuklu ve hükümlü aleyhine uygulanan cezaya itiraz, önce İnfaz hâkimliğine yapılmaktadır. İnfaz hâkimliğinin kararlarına karşı itirazlar ise, bağlı bulunduğu ağır ceza mahkemesine yapılmaktadır. Ağır ceza mahkemesinin itiraz sonucu verdiği karar kesin nitelikte olup¹⁰⁹, iç hukuk yolları tüketilmiş olduğu için kesin kararın öğrenilmesinden itibaren 30 gün içinde AYM'ye bireysel başvuru yapma hakkı bulunmaktadır.

Disiplin cezalarına karşı yapılan itirazların değerlendirilmesi sırasında, cezaya konu vakıanın kurum tarafından gerekçe gösterilen olay tutanaklarında imzası bulunan, kamu görevlileri dahil tüm tanıkların dinlenmesi, tüm delillerin itiraz eden tutuklu/hükümlü ve varsa avukatı eşliğinde incelenmesi gerektiği, bunun aksinin silahların eşitliği ilkesi ve AİHS'in 6.maddesi ile düzenlenen adil yargılanma hakkının ihlali olacağı, AYM tarafından kabul edilmektedir.¹¹⁰ Tutuklu/hükümlü, itirazların değerlendirildiği sürece, SEGBİS ile bağlanabilmektedir ancak savunmasını bizzat duruşmada bulunarak yapmayı tercih ederse, kuruma bu konuda talepte bulunabilir. AYM, bu husustaki taleplerinin karşılanmamasını adil yargılanma hakkının ihlali olarak değerlendirmektedir.¹¹¹

İtirazın reddedilmesi ve itiraz edilmeksizin kesinleşen disiplin cezalarının infazına başlanmaktadır. Disiplin cezalarına itiraz süresi gün şeklinde olup, ceza tebliğ edildiği gün süre başlamaktadır.¹¹²

Disiplin soruşturması sonucu verilen cezalar infaz edildikten sonra hükümlünün iyi halli olabilmesi için belli sürelerin geçmesi gerekmektedir. Disiplin cezası infaz edilen mahpusun iyi halli sayılabilmesi için geçmesi gereken sürelerin şu şekilde örneklendirilmesi mümkündür:

- **Uyarı cezası:** İyi halliliği etkilemez
- **Kınama cezası:** İnfaz edildikten sonra + 15 gün
- **Etkinlik cezası:** İnfaz edildikten sonra + 1 ay
- **Ücret karşılığı bir işten yoksun bırakma cezası:** İnfaz edildikten sonra + 3 ay
- **Haberleşme cezası:** İnfaz edildikten sonra + 3 ay
- **Ziyaret cezası:** İnfaz edildikten sonra + 3 ay
- **1-10 Gün arası hücre cezası:** İnfaz edildikten sonra + 6 ay
- **11-20 Gün arası hücre cezası:** İnfaz edildikten sonra + 1 yıl¹¹³

Hücreye koyma cezası ile ilgili, CPT Raporlarında, özellikle üye ülkelerden istenen bir takım yükümlülükler mevcuttur. Tek başına hücre hapsi, bazı şartlarda insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele olabilir. CPT bu nedenle her halükarda her türlü tek başına hücre hapsinin, mümkün olduğunca kısa süreli olmasını beklemektedir. Bu tür bir uygulamanın talep üzerine yapılması durumunda, söz konusu mahpus veya mahpus adına bir cezaevi memuru ne zaman bir tıp doktorunun çağırılmasını isterse, doktorun mahpusu muayene etmesi amacıyla gecikmeden

¹⁰⁸ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 38.

¹⁰⁹ 4675 sayılı İnfaz Hâkimliği Kanunu, madde 6.

¹¹⁰ AYM, Sözdar Oral Başvurusu, no. 2018/21028, 13/09/2022.

¹¹¹ AYM, Emrah Yayla [GK] Başvurusu, no.2017/38732, 06.02.2020.

¹¹² Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 120.

¹¹³ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 48.

çağırılması temel bir önlemdir. Mahpusun fiziksel ve ruhsal durumunun yanı sıra, gerekirse tecridin devamı durumunda ortaya çıkabilecek sonuçları içeren muayene bulguları, ilgili makamlara gönderilmek üzere yazılı olarak ifade edilmelidir.¹¹⁴

14.ÖRGÜN VE AÇIK ÖĞRETİME KATILMA HAKKI

Açık ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler ile çocuk eğitim evlerinde bulunanların, örgün eğitime ve yaygın eğitime (açık öğretim/uzaktan eğitim/ikinci üniversite) katılma hakları bulunmaktadır.¹¹⁵

Açık ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin, ders programları kuruma, ilgili okul tarafından ulaştırılmak ve derse ya da sınava gidiş geliş saati ve ücreti mahpus sorumluluğunda olmak kaydıyla eğitime devamlılığı sağlanmaktadır.¹¹⁶

Ceza infaz kurumlarında tutulan hükümlü/tutukluların elektronik araçlar, bilgisayarlar ve görsel-işitsel materyaller aracılığıyla üniversiteye hazırlıklarını ya da yükseköğrenimlerini yürütmeleri, AİHM tarafından eğitim hakkı kapsamında bulunmuş ve bu konudaki taleplerin somut bir dayanak olmadan salt kaynakların yetersizliği gibi gerekçelerle reddedilemeyeceği belirtilmiştir.¹¹⁷

Açık öğretim veya uzaktan öğretimin sınav başvuruları mahpus tarafından ilgili kuruma gönderilmek üzere, verilen süre içerisinde ceza infaz kurumu idaresine yapılmakta, kurum sınavlara katılacak mahpus listesini, eğitim kurumuna göndermektedir. Sınavlar infaz koruma memurları gözetiminde yerine getirilmektedir. Yükseköğretimde eğitim hakkı bulunan veya kurum içerisinde bulunurken yükseköğretim kurumunda öğrenim görme hakkı kazanmış mahpusların sınavlarına katılımı infaz koruma memurları nezaretinde yerine getirilmektedir.¹¹⁸

Kapalı ceza infaz kurumunda bulunan halihazırda bir öğretim merkezinde eğitim görmekte olanlar veya kurumda bulunurken yükseköğretime girmeye hak kazananların listeleri ilgili kurumlara gönderilmektedir. Tutuklu ve hükümlülerin talepleri doğrultusunda ders kaydı dondurma işlemi yapılmaktadır. Kaydının dondurulmasını istemeyen tutuklu/hükümlülerin aldıkları derslerin sınavlarına jandarma nezaretinde katılması sağlanmaktadır.¹¹⁹

15.OY KULLANMA HAKKI

Kurum içerisinde bulunan hükümlülerin içerisinde sadece taksirli suçlardan hüküm giymiş olanların oy kullanabilme hakları bulunmaktadır.¹²⁰

---

¹¹⁴ CPT 2. Genel Rapor [CPT/Inf (92) 3].

¹¹⁵ 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 76.

¹¹⁶ Genç ve Yetişkin Hükümlü ve Tutukluların Eğitim ve İyileştirilme İşlemleri ve Diğer Hükümler Hakkında Genelge (Tarih: 27.7.2007, Genelge No: 46/1).

¹¹⁷ Mehmet Reşit Arslan ve Orhan Bingöl v. Türkiye, no. 47121/06, 13988/07, 34750/07, 18.06.2019.

¹¹⁸ Genç ve Yetişkin Hükümlü ve Tutukluların Eğitim ve İyileştirilme İşlemleri ve Diğer Hükümler Hakkında Genelge.

¹¹⁹ Genç ve Yetişkin Hükümlü ve Tutukluların Eğitim ve İyileştirilme İşlemleri ve Diğer Hükümler Hakkında Genelge.

¹²⁰ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, madde 67. Bu kısıtlamanın suç bazında değerlendirme yapılmadan kategorik olarak uygulanmasının AİHS'e aykırı olduğu hususunda bkz. Söyler v. Türkiye, no. 29411/07, 17.09.2013.

Tutukluların ise oy vermeleri ve oy sayımları Yüksek Seçim Kurulu tarafından görevlendirilen hâkimin, kurum içerisinde kurulu sandıkta bizzat denetimi altında gerçekleştirilmektedir.¹²¹

16. DİN VE VİCDAN ÖZGÜRLÜĞÜ

Tutuklu veya hükümlünün ceza infaz kurumunda düzeni bozmadan ve çalışmayı engellememe kaydı ile mensubu bulunduğu dinin ibadetlerini yerine getirme hakkı bulunmaktadır. Tutuklu veya hükümlü bu hak kapsamında, ibadetinde kullandığı eşyayı, dini yaşamı bakımından zorunlu olan kitap ve eserleri temin ve muhafaza etme hakkına da sahiptir. Yine bu hak kapsamında, din görevlisince ziyaret edilmesine, iletişim kurulmasına, kurumun güvenliğini tehlikeye düşürmemek kaydı ile izin verilebilmektedir.¹²²

Her ne kadar vegan, vejetaryen yemek gibi diyet beslenme gereksinimleri özel hayat ve aile hayatına saygı hakkı kapsamında değerlendirilmesi gerekir ise de, dini inanca uygun yiyecek verilmesine ilişkin gerekli düzenlemelerin yapılmasının idare üzerinde aşırı bir külfet oluşturmayacağı ve dini inanca uygun yemek temin edilmemesi halinde AİHS'in 9. maddesi kapsamında bir ihlal iddiasının da dile getirilebileceğini not etmek gerekir.¹²³

V. TUTUKLU VE HÜKÜMLÜLERİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Ceza infaz kurumunda tutuklu ve hükümlülerin hakları olduğu gibi, birtakım yükümlülüklerin bulunduğu da belirtilmelidir.

- Cezayı çekme, güvenlik ve iyileştirme programına uyma yükümlülüğü kapsamında hükümlüler, hapis cezasının yerine getirilmesine katlanma ve bu amaçla düzenlenen infaz rejimine uygun tutum ve davranışlar içinde bulunmakla, ceza infaz kurumunun güvenlik ve iyileştirme programlarına tam bir uyum göstermekle yükümlüdür. Bu yükümlülük tutuklular için de geçerlidir.¹²⁴
- Hükümlüler, sağlığının korunması ve salgın hastalıkların önlenmesi için gerekli ve alınmış tedbirlere uymak, kişi sağlığı için tehlike doğuran durumları gecikmeksizin kurum yönetimine bildirmek, kendi ve içinde yaşadığı ortamın temizliğine uygun davranışlar göstermek zorundadır. Bu yükümlülük tutuklular için de geçerlidir.¹²⁵
- Hükümlüler, barındırıldığı odayı, kurum binasını, yönetimce kendisine bırakılan şeyleri düzenli bir biçimde kullanmak ve bunlarla diğer kişilere ait eşyayı özenle korumakla yükümlüdür. Bu yükümlülük tutuklular için de geçerlidir.¹²⁶
- Meslek sahibi olmayan ve meslek sahibi olan istekli hükümlüler, kurum hekimi tarafından ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı oldukları belirlenmek kaydı ile kurum imkânları ölçüsünde belirlenen ücret karşılığında atölye veya iş yurtlarında çalıştırılabilmektedir. Çocuk hükümlüler ise ancak meslek eğitimine yönelik olarak

¹²¹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, madde 67.

¹²² 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 70 Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 78

¹²³ AİHM, Vartic v. Romanya (No. 2), no. 14150/08, 17.12.2013; Jakóbski v. Poland, no. 18429/06, 07.12.2010

¹²⁴ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 67.

¹²⁵ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 68.

¹²⁶ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 69.

çalıştırılabilmektedir. Öğretimlerine devam eden çocuk ile genç hükümlülerin öğretim yılı içerisinde atölye ve iş yerlerinde çalıştırılması mümkün değildir.¹²⁷

- Açık ceza infaz kurumunda bulunanlar ile açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya hak kazanan hükümlülerin kurum dışındaki iş alanlarında çalıştırılması mümkündür. Bu çalışmalar ceza infaz kurumu gözetimi altında gerçekleştirilmektedir. Çocuk hükümlüler için bu gözetim şartı aranmamaktadır. Bu çalışmalar karşılığında prim ödeme yükümlülüğü, hükümlünün çalıştırıldığı kurum ve kuruluş tarafından yerine getirilmektedir. Çalışma karşılığı ücret olarak ödenmektedir.¹²⁸
- İyi halli olması kaydı ile hükümlüler idare ve gözlem kurulu kararları ile kurum içinde çalıştırılabilmektedir. Çocuk hükümlüler ise ancak kendi yaşam alanları veya eğitsel amaç halinde kurum içinde çalıştırılabilmektedir. Çalışma karşılığı ücret olarak ödenmektedir.¹²⁹

---

¹²⁷ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 81.

¹²⁸ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 82.

¹²⁹ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, madde 83, madde 85.